

ks. Dariusz Tułowicki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

**PRZEZ DIALOG DO PRAWDY.
RECENZJA KSIĄŻKI**

Jan Mazur, *Per dialogum ad veritatem. Podstawy dialogu społecznego – perspektywa chrześcijańska*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2014, 178 stron, ISBN 978-83-7438-401-8.

Człowiek jest bytem dialogicznym. Nie jest w stanie funkcjonować w monologu, wręcz przeciwnie – od samego początku istnienia potrzebuje innych, by wejść z nimi w egzystencjalną wymianę. „Nie ma chyba przesady w stwierdzeniu, że człowiek urodził się także do wymiany myśli z inną osobą. Towarzyszy ona mu od urodzenia. Wobec tego sięga zarania ludzkości. Wypada wspomnieć, że już w klasycznej starożytności dialog stał się umiejętnością właściwego formułowania pytań i odpowiedzi. Z tego zasłynął Sokrates. Wymiana myśli stała się swego rodzaju metodą u Platona i przybrała formę dialektyki, która jako najważniejsze w hierarchii nauk miała spełnić wielkie zadania w wychowaniu człowieka, doprowadzając go do idei dobra i czystego bytu. Arystoteles, wróciwszy do intencji sofistów, uczynił z dialektyki przede wszystkim umiejętność naukowej dyskusji”¹.

Chrześcijaństwo nadało jeszcze głębszy sens dialogowi, wychodząc poza znaczenie naukowe. „W perspektywie chrześcijańskiej przyjmuje on charakter natury egzystencjalnej. Może przyjąć postać dialogu «o Bogu», «z Bogiem» i «w Bogu». Rozmawiać «o Bogu» można z drugim człowiekiem, z innymi ludźmi, ale ten aspekt bynajmniej nie jest najistotniejszy. Dużo ważniejszy dla ludzkiej egzystencji jest dialog «z Bogiem» [...]. Głębszym jego wymiarem jest wsłuchiwanie się w głos sumienia, w którym Bóg mówi do człowieka, wskazując na dobro i ostrzegając przed złem. Niejako szczytem dialogu religijnego jest dialog «w Bogu», w którym uczestniczy nie tylko poszczególna osoba, ale cała społeczność ludzi zjednoczonych z Bogiem w Jego uprzedzającej miłości” (s. 7).

¹ M. Markowski, *Teologiczne podstawy dialogu filozoficznego i teologicznego na średniowiecznych uniwersytetach*, „Studia Warmińskie” (2004–2005) 41–42, s. 33.

Właśnie dialog jest tematem książki Jana Mazura, profesora Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, wydanej w serii pomocy akademickich. Jest to trzecia publikacja w serii podręczników akademickich autorstwa tego krakowskiego uczonego. Ta ważna seria pisana przez profesora Mazura zdobyła już uznanie wśród studentów, a teraz została rozwinięta o recenzowaną publikację o dialogu.

Dialog społeczny teoretycznie ujęty w podręczniku to rozmowa polegająca na wspólnym poszukiwaniu wartości, której realnym do osiągnięcia celem jest odkrycie i zgłębienie prawdy o człowieku, jego życiu, o relacjach społecznych. Prawda ta nieodłącznie powiązana jest z wolnością i sprawiedliwością w osiąganiu i realizowaniu dobra wspólnego w społeczeństwie. Dialog to jednak nie tylko zwykła rozmowa, zwykła komunikacja czy wymiana myśli, ale też postawa społeczna, która określa konkretny styl życia i sposób egzystencji człowieka. Autor, analizując zagadnienie dialogu, sięgnął do klasyki polskiej myśli dialogicznej Józefa Tischnera, Jana Wala, Wojciecha Miształa, Juliusza Gardawskiego czy publikacji Rafała Towalskiego. Ma on także świadomość, że współczesna dialogika jest zakorzeniona w myśli światowych myślicieli: Franza Rosenzweiga, Martina Bubera, Ferdynanda Ebnera, Gabriela Marcela i Emmanuela Levinasa. Ukazując chrześcijańską perspektywę dialogu oraz prezentując nauczanie Kościoła na temat różnych jego wymiarów, autor przywołuje wypowiedzi papieży: Pawła VI, Jana Pawła II i Franciszka. Ale krakowski uczonego nie ogranicza się do refleksji teoretycznej, lecz sięga po praktyczne instrukcje dialogu we współczesnych społeczeństwach: instytucje dialogu społecznego w Polsce i w Unii Europejskiej. Szerokość spojrzenia autora sprawia, że podręcznik nie jest jedynie zbiorem wiedzy o dialogu, lecz stanowi ważne wprowadzenie praktyczne do dialogu społecznego, przypomina jego skutki i cele, wskazuje na konieczność zaangażowania i otwarcia się wzajemnego poszczególnych osób i grup ludzkich. Bez tej otwartości, dobrej woli, szczerych poszukiwań prawdy nie tylko nie jest możliwy dialog, trudne jest również tworzenie społeczeństwa i budowanie społecznego zaufania. Bez otwartości nie jest także możliwa chrześcijańska relacja wiary, w której dialog inicjuje wyprzedzająca człowieka łaska, na którą człowiek może odpowiedzieć.

Autor opracowania sytuuje dialog w konkretnym, chrześcijańskim kontekście antropologicznym. Jest to prosta konsekwencja ukazania zagadnienia w poprzednim podręczniku wydanym przez autora – o personalizmie, wedle którego człowiek jest istotą dialogiczną: „ja” otwartym na „ty” innego: „Czym jest specyficzna relacja personalna osoby z inną osobą, czyli podstawowa relacja «ja–ty»? Otóż najpierw jawi się ona jako zwykłe odróżnienie jednego człowieka od drugiego, a także jako przeciwstawienie jednego drugiemu. Od strony «ja» można ją najprościej określić jako relację «podmiot–przedmiot». Drugi człowiek w zwykłym odróżnieniu czy przeciwstawieniu może być uważany za przedmiot, co oznacza, że nie jest traktowany jako istota tkwiąca w sobie i stanowiąca centrum, do którego wszystko się odnosi. [Istnieje] konieczność zniesienia prostej relacji «podmiot–przedmiot» na rzecz relacji «podmiot–podmiot», by drugi człowiek mógł być traktowany osobowo... [Ta] relacja «podmiot–podmiot» jest wyciągnięciem ręki skierowanej «od» niego. Jest to gest uwolnienia przestrzeni, w której objawia się sprawiedliwość wobec drugiego, będąca podstawą miłości. Albowiem miłość osobowa zaczyna się tam, gdzie dochodzi do ruchu «od», czyli ruchu ustępującego miejsca drugiemu człowiekowi. [...] Zdaniem Guardiniego zdolność do relacji «ja–ty» należy do istoty osoby. Owa zdolność relacyjna jest niejako określeniem jedyności osoby przez sprawiedliwość i miłość. Ponadto relacja «ja–ty» opiera się na wolności. Otwarcie się «ja» na «ty» prowadzi do

wzajemnego otwarcia się «ty» na «ja». Tego rodzaju gotowość nie może być wymuszona. Musi być wolna. [...] Relacja «ja–ty» ma jeszcze jeden ważny aspekt dialogiczności. Otóż w relacji tej dokonuje się aktualizacja osoby, czyli stawanie się osobą. Oznacza to, że osoba jest niejako zależna od faktu istnienia innych osób. Innymi słowy, osoba poznaje siebie, spełnia siebie, nazywa siebie czy objawia siebie zawsze i tylko w spotkaniu z drugim człowiekiem jako osobą. W praktyce spotkanie to dokonuje się na płaszczyźnie mowy”².

Autor, ukazując dialog w pierwszym rozdziale podręcznika, jest absolutnie konsekwentny w swym antropologicznym ujęciu człowieka i jego aktywności. W teoretycznym wprowadzeniu do zagadnienia dialogu szeroko zarysowuje kontekst personalistyczny komunikacji, wskazując nawet, że pełnia dialogu dokonuje się właśnie w tym ujęciu międzysobowym. „Gdy dochodzi do spotkania człowieka z człowiekiem, to najgłębszym wyrazem tego spotkania wydaje się komunikacja (łac. *communicatio* – wymiana, łączność, rozmowa). Wywiera ona wpływ nie tylko na życie fizyczne, ale także moralne i duchowe człowieka. Jest istotnym przejawem ludzkiego życia. Więcej, stoi na straży osobowej i społecznej tożsamości człowieka. Autentyczny dialog zakłada komunikację. Trzeba jednak zawsze mieć świadomość, że jest to komunikacja między osobami” (s. 19). Dalej autor podaje sprawności osobowe i warunki dialogu międzysobowego: nadzieję, miłość, wolność, równość, godność, autentyzm, otwartość, zdrowy krytycyzm, lojalność, uczciwość, roztropność, łagodność, odwagę czy kompetencję. Każda z tych sprawności, wartości i zasad doczekała się w podręczniku omówienia (s. 19–41), którego z jednej strony skrótowość, z drugiej – wyczerpujący charakter dają holistyczny obraz uwarunkowań komunikacji interpersonalnej. Autor we wprowadzeniu teoretycznym ukazuje mechanizmy, które niezależnie od kontekstu chrześcijańskiego warunkują dialog (s. 41–49) czy też go wprost uniemożliwiają (s. 49–60). Jako zagrożenia dialogu wymienia: ideologie i utopie, euforię i fatalizm, niewłaściwą relację z drugim, wrogość lub obojętność, obciążenie podmiotów.

Druga części recenzowanego podręcznika to aspekt teoretyczny dialogu społecznego. Krakowski uczony wskazał w niej w sposób syntetyczny i komunikacyjny zarazem najważniejsze cechy oraz uwarunkowania dialogu społecznego. Z warty podkreślenia znawstwem mechanizmów życia społecznego, politycznego i obywatelskiego krakowski specjalista w dziedzinie polityki społecznej zarysował główne idee dialogu społecznego, dialogu obywatelskiego, ich komplementarność oraz formy i techniki dialogu stosowane we współczesnych społeczeństwach celem rozwiązania napięć, a także wypracowania rozwiązań problemów społecznych.

Trzecia część podręcznika to praktyczne wskazania prowadzenia dialogu społecznego w określonych prawem przestrzeniach instytucjonalnych Polski i Unii Europejskiej. Jego treść jest osadzona w prawodawstwie Rzeczypospolitej Polskiej oraz oparta na procedurach prawnych Unii Europejskiej. Autor z wyjątkowym znawstwem praktyka i teoretyka problemów społecznych okazuje czytelnikom podstawowe instytucje dialogu społecznego i obywatelskiego: Komisję Trójstronną ds. Społeczno-Gospodarczych (s. 93–97), Trójstronne Zespoły Branżowe (s. 97–99), Naczelną Radę Zatrudnienia (s. 99–101), wojewódzkie komisje dialogu społecznego (s. 101–103), Radę Działalności Pożytku Publicznego (s. 104–106), wojewódzkie rady działalności pożytku publicznego

² J. Mazur, *Persona in societate. Wybrane zagadnienia chrześcijańskiej nauki o człowieku*, Kraków 2014, s. 132–133.

(s. 106–107), powiatowe i gminne rady pożytku publicznego (s. 107–108), Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego (s. 108–110), Komisję Wspólną Przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski (s. 110–112). Profesor Mazur kreśli również stan dialogu społecznego w Unii Europejskiej: jego stan, instytucje, formy i przestrzenie oraz regulujące go uzgodnienia międzynarodowe i przepisy unijne. Znajomość mechanizmów dialogu dokonującego się w polskich i europejskich przestrzeniach jest ważna dla adresatów podręcznika: studentów nauk społecznych i politycznych. Studenci po lekturze otrzymują w jasny sposób zaprezentowaną wiedzę, która stanowi podstawę do kształtowania własnych umiejętności dialogowania oraz postaw dialogicznych koniecznych dla kompetencji zawodowych.

Całość podręcznika wieńczy aneks zawierający wybrane akty prawne prawa polskiego oraz wybrane wypowiedzi Kościoła na temat dialogu. Takie uzupełnienie źródłowe jest dodatkowym atutem książki i stanowi nie tylko jej dopełnienie, lecz przestrzeń analiz dla czytelników – studentów umożliwiającą wypracowanie własnych opinii i stanowisk. Akty prawne dają dodatkową możliwość poznania ram prawnych, pośród których dialog w społeczeństwie polskim rzeczywiście się dokonuje. Każdy z rozdziałów zawiera też szczegółową bibliografię, choć może lepsze byłoby uporządkowanie bibliografii na końcu całego podręcznika.

Podręcznik autorstwa Jana Mazura jest ważną pozycją wydawniczą dla studentów studiów społecznych i politycznych. Pozwala na zapoznanie się z teoretycznymi podstawami dialogu społecznego i obywatelskiego. Daje personalistyczną koncepcję poznania zagadnienia, z możliwością odniesienia teorii nie tylko do przestrzeni społecznej, lecz także międzyosobowej i relacji wiary. Jest to podręcznik ważny i cenny. Wart jest dostrzeżenia i lektury nie tylko ze względu na treść osadzoną na bogatej literaturze filozoficznej, społecznej, prawnej oraz z sektora polityki społecznej. Z książki przebija do czytelnika komunikat, że dialog jest konieczny i możliwy, że jest on w interesie prawidłowego funkcjonowania społeczeństw i jednostek, nie jest on jedynie mechanizmem, lecz drogą poznania prawdy o człowieku i życiu społecznym człowieka.